

SPECIĀLĀ ARTISTISKUMA STILI MĀKSLAS VINGROŠANĀ

The Styles of Special Artistry in Rhythmic Gymnastics

Diana Krafte

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija, Latvija

Viesturs Lāriņš

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija, Latvija

Andra Fernāte

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija, Latvija

Abstract. *Rhythmic gymnastics is a high achievement sport that requires athletes to demonstrate maximal abilities of the human body control while performing imaginative and meaningful compositions. With increasing of the technical complexity of the competitive compositions and striving for high results, less attention is paid to performance aesthetics. But at the same technical level during the competition, a decisive role in the gymnasts' performance is given to aesthetics. Patterns in the choice of composition content and gymnasts' appearance and emotional similarities during performance allow concluding that there is a certain style, which can be defined as a special artistry style in rhythmic gymnastics. The aim of the research is to develop theoretical model of special artistry in rhythmic gymnastics, setting the tasks to determine, classify, structure, describe with determined artistic criteria and visualize with artistical images the special artistry styles. To develop the model the method of scientific and special literature analysis, audiovisual source analysis and modeling method were used. The model is mainly relying on C.G. Jung's theory of human perception of the world through universal symbols and the primary archetypes of the collective unconscious. Since mainly women participate in rhythmic gymnastics, the determination of the special artistry styles was based on the women archetypes of Ancient Greece goddesses according to the psychoanalyst prof. J.S. Bolen. To illustrate the styles more than 400 audiovisual materials were researched. As a result, the theoretical special artistry 32–style model in rhythmic gymnastics with two matrices of opposite style expressions consisting of 16 images each was created.*

Keywords: *artistry, composition, rhythmic gymnastics, special artistry style.*

Ievads

Introduction

Neskatoties uz to, ka mūsdienās mākslas vingrošanas attīstībā tiek uzsvērtā tehnikas prioritāte, un vingrotāju sacensību kompozīcijas ietver maksimālo

augstākās grūtības pakāpes tehnisko elementu skaitu, tomēr šī sporta veida skatāmību galvenokārt nosaka izpildījuma izteiksmīgums (Medvedeva, Artemyeva, Sakharnova, Ilyina, 2020). Vingrotājām sacensību kompozīcijas ir jāizpilda tehniski, estētiski un muzikāli virtuozī, vienlaicīgi apvienojot virtuozu tehnisko elementu izpildīšanu un darbu ar priekšmetu ar izteiksmīgumu un muzikalitāti (Gantcheva, Borysova, Kovalenko, 2021).

Pieaugot tehniskajai sarežģītībai, tikai dažas vingrotājas sacensībās spēj panākt kompozīcijas artistisko izpildījumu un izcelt kompozīcijas ideju, demonstrējot mākslas vingrošanai piemītošo izteiksmīgumu un emocionalitāti. Tehnikas izvēršana par prioritāru samazina artistiskuma līmeni, tas raksturīgs gan jaunām vingrotājām, gan arī augstā līmeņa sportistēm (Gorbachova, 2000). Vingrotāju līdzvērtīgs tehniski virtuozs kompozīciju izpildījums apgrūtina sportistu snieguma novērtēšanas procesu sacensībās, tādēļ par kritēriju, kurš ļautu vingrotājai izcelties un sasniegt augstus rezultātus sacensībās, nākotnē varētu kļūt tieši izpildījuma izteiksmīgums (Plyehanova, 1997; Karavatska, 2002). Bet sarežģītība objektīvi novērtēt artistiskumu rada tendenci samazināt izteiksmīgumu vingrotāju sacensību kompozīcijā, kas negatīvi ietekmē arī sporta veida skatāmību un popularitāti kopumā (Medvedeva et al., 2020).

Šī problēma parāda artistiskuma detalizētas izpētes nepieciešamību mākslas vingrošanā, kas, savukārt, sekmētu šī sporta veida sacensību kompozīciju estētiskuma novērtēšanas objektivitātes paaugstināšanos un ieviešanu praksē (Plyehanova, 2003; Medvedeva, 2017). Izpildījuma izteiksmīguma uztvere un novērtēšana ir sarežģīta parādība, kuru nosaka kompozīcijas, vingrotājas un skatītāja mijiedarbība, kas prasa artistiskuma holistisku izpēti un interpretācijas nepieciešamību (Vinken, Heinen, 2020). Šādi sacensību noteikumu papildinājumi varētu ne tikai sekmēt vingrotāju sasniegumu novērtēšanas sistēmas pilnveidošanu, bet arī paaugstinātu sportistu sacensību kompozīciju izpildījuma skatāmību (Shishkovska, 2011). Šo procesu varētu papildus sekmēt estētiskā redzesloka paplašināšana ar vēsturisko un moderno mākslu, treneriem un horeogrāfiem atsakoties no novecojušiem sporta veida standarta uzskatiem par estētiskumu (Gantcheva et al., 2021). Novērotās likumsakarības vingrotāju sacensību kompozīciju satura izvēlē un izpildījumā ļauj secināt, ka pastāv kompozīcijas stils, kas pētījumā tika skatīts kā speciālā artistiskuma stils.

Pētījuma mērķis ir izveidot speciālā artistiskuma stilu teorētisku modeli mākslas vingrošanā, kā uzdevumus izvēršot speciālā artistiskuma stilu noteikšanu, klasificēšanu, strukturēšanu, to aprakstīšanu ar noteiktiem artistiskuma kritērijiem un ilustrēšanu ar mākslinieciskiem tēliem.

Pētījumā turpmāk apskatīti speciālā artistiskuma stili mākslas vingrošanā, vingrotāju izteiksmīgums sacensību kompozīcijas satura izvēlē un izpildījumā. Pētījuma ietvaros veikta speciālā artistiskuma stilu noteikšana, klasificēšana, strukturēšana, to aprakstīšana un ilustrēšana, lai izveidotu speciālā artistiskuma

stilu teorētisko modeli, kuru nākotnē varētu izmantot vingrotāju artistiskuma novērtēšanas procesa objektivizēšanai sacensībās. Speciālā artistiskuma stilu modeļa izveidei pielietota zinātniskās un speciālās literatūras analīzes metode, galvenokārt balstoties uz teoriju par cilvēka pasaules uztveri caur universālo bezapziņas simboliku un arhetipiem. Tā kā mākslas vingrošanā pārsvarā piedalās tikai sievietes, tad speciālā artistiskuma stilu noteikšana tika balstīta uz pētījumiem par sieviešu arhetipēšanu, izmantojot sengrieķu dieviešu tēlus. Speciālā artistiskuma teorētiskais modelis tika veidots ar modelēšanas metodi, stilu ilustrēšanai tika izmantota audiovizuālo avotu analīzes metode.

Speciālā artistiskuma stili mākslas vingrošanas sacensību kompozīcijās *The Styles of Special Artistry in Competitional Compositions of Rhythmic Gymnastics*

Mākslas vingrošanas noteicošā īpatnība ir dažādu mākslas veidu atspoguļošana un spilgta emocionāli kustīga tēla veidošana tehniski sarežģītas sacensību kompozīcijas satura izvēlē un izpildījumā, to reglamentē šī sporta veida sacensību noteikumi. Kompozīciju šajā sporta veidā var uzskatīt par mākslas darbu, kurā vingrotājam jānodemonstrē mākslinieciskais tēls oriģinālā, dinamiskā, izvēlēta muzikālā pavadījuma noteiktā sacensību kompozīcijā (Pristavkina, 1984; Terekhina, Kryuchek, Medvedeva, Zenovka, 2014). Pieaugošā konkurence starptautiskajā vingrošanas arēnā paredz, ka augstākus rezultātus sacensībās sasniegs tās vingrotājas, kuras spēs apvienot augstu sarežģītības un izteiksmīguma līmeni oriģinālo kompozīciju satura izvēlē un izpildījumā (Borisenko, 2000).

Kompozīcijas satura izvēle mākslas vingrošanā ir sarežģīts, daudzpakāpju process, jo tieši sacensību programmu veidošanas tehnoloģijas neievērošana neļauj izveidot oriģinālu un spilgtu kompozīciju. Visizplatītākās kļūdas kompozīcijas satura izvēlē ir muzikālā pavadījuma neatbilstoša izvēle, neracionālā laukuma izmantošana un izvēlēto tehnisko elementu strukturālā vienveidība (Terekhina et al., 2014). Tādēļ bieži sportistes nepieciešamās sacensību prasības izpilda tīri mehāniski, kas raksturo vingrotāju sacensību kompozīciju zemo estētisko vērtību (Gorbachova, 2000). Toties atbildība par kompozīcijas satura izvēli nav tikai trenera vai horeogrāfa pārziņā, bet ir ciešs radošs sadarbības process starp speciālistiem un vingrotājam (Carbinatto, Reis Furtado, 2019).

Izteiksmīguma objektīvas vērtēšanas sarežģītība ir īpaši aktuāla un svarīga sporta veidos ar vizuālu un subjektīvu sacensību rezultātu noteikšanu (Plyehanova, 2003). Vērtēšanas sarežģītība mākslas vingrošanā nosaka

artistiskuma pētīšanas aktualitāti, kas, savukārt, nākotnē ļautu objektīvāk veikt izteiksmīguma novērtēšanu un paaugstināt artistiskuma nozīmi šajā sporta veidā.

Kompozīcijas satura izvēles procesu mākslas vingrošanā veido trīs posmi – sagatavošanas, veidošanas un korekcijas (Karpenko, Savelyeva, Rumba, 2009; Terekhina et al., 2014). Sagatavošanas posmā veic vingrotājas sagatavotības un individuālo īpatnību novērtēšanu un apkopo iegūto informāciju. Kompozīcijas sastādīšanas posmā tiek izvēlēts muzikālais pavadījums un rādīts kompozīcijas tēls (Terekhina et al., 2014; Carbinatto et al., 2019). Tēla veidošana kustību mākslā ir dinamisks process, kurš sākas ar iedvesmu, idejas un tēla rašanos apziņā, turpinās radošajā darbībā un noslēdzas ar mākslas darba, t.i. kompozīcijas, izveidošanu, kuras mērķis ir radīt viegli uztveramu objektu, lai izraisītu emocionālo iespaidu skatītājos. Pats tēls ir mākslas darba rezultāts, ko skatītājs emocionāli uztver un piedzīvo (Spalva, 2004; Carbinatto et al., 2019).

Vingrotājai ir jāatveido kompozīcijas iecere un jārada mākslinieciskais tēls saspringtajos sacensību apstākļos, tādēļ korekcijas posmā tiek panākts individualizēts kompozīcijas optimāls tehniskā un artistiskā izpildījuma variants (Terekhina et al., 2014; Carbinatto et al., 2019).

Vadošo mākslas vingrošanas speciālistu pētījumu analīze (Pristavkina, 1984; Plyehanova, 1997; Karavatska, 2002) ļauj secināt, ka sacensību kompozīciju satura izvēles un izpildījuma stila jautājums mākslas vingrošanā ilgu laiku ir aktuāls, bet nav pietiekami izpētīts. Minētās autores savos pētījumos teorētiski un praktiski izšķīra vairākus kompozīcijas stilus mākslas vingrošanā, bet nav vienota viedokļa par to veidiem, kas norāda turpmākas izpētes nepieciešamību.

Pētījumā tika izšķirti 3 tipveida sacensību kompozīciju izpildījuma stili – tehniskais, kompozicionālais un artistiskais, ar prevalējošiem tehnisko, kompozicionāli saturisko un muzikālo novirzienu attiecīgi (Pristavkina, 1984). Pamata stiliem papildus tika noteikti vairāki paveidi, t.i., tehniski artistiskais stils kā tehniskā stila variācija; kompozicionāli tehniskais stils kā kompozicionālā stila variants; kā arī varonīgi dramatiskais un liriski romantiskais artistiskā stila paveidi. Citā pētījumā arī tika izdalīti 3 kompozīciju pamata stili, t.i. sportiskais, dejiskais un eņģeļu tēlainais, kuri savā starpā atšķiras pēc izteiksmīguma izteiktības pakāpes, tai pieaugot stilu minētajā secībā (Plyehanova, 1997). Pētījumā līdzīgi iepriekšējiem tika noteikti 3 tipiskie stili – jautrais, liriskais un varonīgais (Karavatska, 2002). No iepriekšminētā var secināt, ka autoru piedāvātajās stilu klasifikācijas nav pietiekami strukturētas un pārskatāmas, tādēļ, nav viegli saprotamas un uztveramas. Izstrādātie stili nav apkopotī vienotā sistēmā, kurai būtu teorētiskā un praktiskā nozīme mākslas vingrošanā. Tādēļ ir nepieciešama strukturēta, viegli pārskatāma un uztverama speciālā artistiskuma stilu modeļa veidošana.

Pasaules uztveres konceptā (Jungs, 1996) galvenais uzsvars tiek likts uz bezapziņu un arhetipiem. Cilvēka bezapziņā rodas idejas un stimuli, kuri raksturīgi dažādiem cilvēkiem un tautām, izpaužas to mitoloģijā, ticējumos un paražās, pat ja viņi nekontaktē savā starpā. Tas ļauj secināt, ka kolektīvai bezapziņai un tās veidojumiem – arhetipiem, ir raksturīgs universālums un visuresamība, un tiem piemīt instinktīva, emocionāla, sociāla un bipolāra struktūra, arheoloģisks un vēsturisks pamats. Tomēr arhetipu koncepta izklāstījums rada nepieciešamību to papildināt ar citiem pētījumiem (Spalva, 2004; Bolen, 2020).

Tā kā mākslas vingrošanā pārsvarā piedalās tikai sievietes, bet arhetipi (Jungs, 1996) ietver vīrišķā un sievišķā pretnostatījumu, speciālā artistiskuma stili pētījumā tika balstīti uz sievietes pirmtēliem. Šie tēli (Bolen, 2020) tika izšķirti, pamatojoties uz sengrieķu mitoloģiju, akcentējot 7 unikālo sengrieķu dieviešu tēlus. Tie pārstāv noteiktus intuitīvi uztveramus sievietes arhetipus un spilgti atspoguļo to rakstura īpašības. Pētījumam tika atlasīti 4 arhetipi, kur katram ir divas pretējās izpausmes – „Jauna meitene”, paklausīga mātes meita, kura vēl neapzinās savu būtību, vēlmes un spēkus vai jūtīga, dziļa un intuitīva „Dvēseļu pavēlniece”; „Jutekliska skaistule”, kas bauda mīlestību, skaistumu un ir radoša vai „Neizvēlīga uzdzīvotāja”; „Dāsna saimniece”, kura nodrošina fizisko un garīgo atbalstu citiem vai „Nomācošs upuris”, cietēja un manipulētāja; „Drošsirdīga aizstāve”, kura patstāvīgi sasniedz mērķus un aizstāv vājākos vai nejūtīga un atriebīga „Konkurējošā pretiniece” (Bolen, 2020).

Apkopojot informāciju par emocionālo tēlu, tēla un pirmtēla jēdzieniem, tika pamatots tā svarīgums un nozīme kustību mākslā un noteikts, ka emociju iespaidā mākslinieka apziņā veidojas pirmtēls, kas materializējas un radošā procesa gaitā kļūst par uztveramu objektu – māksliniecisko tēlu. Tas var būt spilgts, unikāls, neatkārtojams, mūžīgs, kā arī spējīgs izsaukt spēcīgu emocionālu pārdzīvojumu skatītajos (Spalva, 2004).

Balstoties uz iepriekšminēto autoru pētījumiem var secināt, ka speciālā artistiskuma stiliem jābūt viegli uztveramiem un saprotamiem bezapziņas līmenī jebkuras kultūras un tradīciju kontekstā un ilustrētiem ar sabiedrībā pieņemtiem, viegli atpazīstamiem un uztveramiem mākslinieciskajiem tēliem. Tātad nepieciešams veidot universālu un daudzšķautņainu speciālā artistiskuma stila teorētisku modeli mākslas vingrošanā.

Metodoloģija *Methodology*

Tā kā pētījuma mērķis ir speciālā artistiskuma stila teorētiskā modeļa izveidošana mākslas vingrošanā, galvenā uzmanība tika pievērsta teorētiskajiem

konceptiem par cilvēka pasaules uztveri caur bezapziņas un universālo arhetipu prizmu (Jungs, 1996); sieviešu arhetipiem (Bolen, 2020) un kustību mākslas tēlainībai (Spalva, 2004), ka arī mākslas vingrošanas kompozīciju stiliem (Pristavkina, 1984; Karavatska, 2002; Plyehanova, 2003) un kompozīcijas veidošanai šajā sporta veidā (Karpenko et al., 2009; Terekhina et al., 2014; Carbinatto et al., 2019). Lai noteiktu artistiskuma izpētes un novērtēšanas objektivizēšanas nepieciešamību mākslas vingrošanā, tika veikta vadošo šī sporta veida speciālistu zinātniskās literatūras izpēte un teorētiskā analīze (Plyehanova, 1997, 2003; Gorbachova, 2000; Karavatska, 2002; Shishkovska, 2011; Medvedeva, 2017; Medvedeva et al., 2020; Vinken et al., 2020; Gantcheva et al., 2021).

Meklējot darbus elektroniskajā disertāciju bibliotēkā www.dissercat.ru pēc atslēgas vārdiem „mākslas vingrošana” (kr. val. „художественная гимнастика”), atrasti 467 rezultāti, no kuriem dziļāk tika pētīti 7. Pētījumā tika izmantoti raksti no elektroniskās zinātniskās bibliotēkas „КиберЛенинка” (www.cyberleninka.ru), kuri tika meklēti pēc atslēgas vārdiem „kompozīcija mākslas vingrošanā” (kr. val. „композиция в художественной гимнастике”), kā arī apskatīti aktuālie pētījumi mākslas vingrošanā par artistiskumu un kompozīciju zinātniskajā žurnālā „Science of Gymnastics Journal”, no kuriem dziļāk tika analizēti 6 pētījumi.

Speciālā artistiskuma stilu teorētiskā modeļa izveidošanai mākslas vingrošanā pētījumā tika pielietota modelēšanas metode (Boerner, Boyack, Milojevich, Morris, 2012). Pētījuma speciālā artistiskuma stilu māksliniecisko tēlu ilustrēšanai tika izmantota audiovizuālo avotu analīzes metode – kopumā tika izpētīti vairāk nekā 400 avoti – baleti, mūzikli, filmas un animācijas filmas.

Pētījuma rezultāti

Results

Pētījumā jēdzienu „speciālais artistiskums” darba autori definē kā mākslas vingrošanas sacensību kompozīcijas izteiksmīgam izpildījumam nepieciešamo artistisko kritēriju kopumu, kurš ietver kompozīcijas saturu, izpildījumu un vingrotājas artistiskās kompetences 4 komponentu kontekstā – tehniskās, mākslinieciskās, kompozicionālās un muzikālās. Komponentes tika noteiktas, balstoties uz M.V. Pristavkinas izpētes rezultātiem.

Mākslas vingrošanas speciālisti pētījumos norāda uz kompozīcijas stilu kā vienu no svarīgākajām komponentēm kompozīcijas veidošanā un izpildījumā (Karpenko et al., 2009; Terekhina et al., 2014) un izdala stilu paveidus (Pristavkina, 1984; Plyehanova, 1997; Karavatska, 2002). Analizējot vingrotāju sacensību kompozīcijas saturu un izpildījumu, ir nepieciešams akcentēt stilu, jo tikai visu kompozīcijas elementu un muzikālā pavadījuma idejiska apvienošana

ļauj uztvert kompozīciju kā vienotu veselumu (Plyehanova, 1997), piešķirot tai estētisko vērtību.

Speciālā artistiskuma stilu teorētiskais modelis pētījumā tika galvenokārt balstīts uz konceptu par cilvēka bezapziņas pasaules uztveri caur universāliem arhetipiem, to polāro dabu (Jungs, 1996) un uz sieviešu 7 pirmtēliem (Bolen, 2020), no kuriem pētījumam tika aizgūti 4 – dievietes meitenes Persefones, mīlestības un skaistuma dievietes Afrodītes, auglības un mātišķuma dievietes Dēmetras un medību un Mēness dievietes Artemīdas pirmtēli, ņemot vērā konceptu par mākslinieciskā tēla pastāvēšanu un definīciju kustību mākslā (Spalva, 2004).

Pētījumā speciālā artistiskuma stili tika klasificēti pēc vingrotāju darbības motīva, formas un atbilstības dabas stihijām. Klasificējot stilus pēc vingrotāju darbības motīva kā kompozīcijas idejas un arhetipa, izvēloties sacensību kompozīcijas saturu un izpildot to sacensībās, pētījumā tika izdalīti 4 motīvi, ko raksturo 4 izvēlēto unikālo sengrieķu dieviešu pirmtēli – Persefone, Afrodīte, Dēmetra un Artemīda un tiem atbilstošie, pētījumā noteiktie arhetipu un to ēnu tēli – Meitene, Skaistule, Upuris un Aizstāve.

Meitenes motīvu pētījumā raksturo ievainojamā dieviete jauna meitene, mātes meita Persefone, kurai raksturīga pakļaušanās citu gribai un pasivitāte attiecībās, bet no otras puses – intuīcija un savas dvēseles dziļumu izpratne. Meitenes arhetipa izpausmē Persefone ir jauna meitene un mātes meita, bet arhetipa ēnā viņa ir aizdomīga, pārlieku emocionāla un ietekmējama sieviete ar nerātņu dabu. Skaistules motīvu pētījumā raksturo mīlestības un skaistuma dieviete Afrodīte. Šīs dievietes arhetips ietver sevī mīlestības, skaistuma un jutekliskuma radošo baudītāju, kas rīkojas kaislīgi un kareivīgi, bet arhetipa ēnā dieviete ir neizvēlīga uzdzīvotāja, kuras uzvedība ir uzbrūkoša. Upura motīvu pētījumā raksturo ievainojamā auglības un mātišķuma dieviete Dēmetra. Kā arhetips Dēmetra ir dāsna māte, apgādātāja un saimniece, kura nodrošina barošanu un rūpes par citiem, bet ēnas izpausmē dieviete ir nomācošā cietēja, upuris un manipulētāja. Aizstāves motīvu pētījumā raksturo jaunavīgā medību un Mēness dieviete Artemīda. Dieviete kā arhetips sevī iemieso pret mīlestību nejutīgu un neatkarīgu sievieti, varonīgu palīdzi un aizbildni, kura koncentrējas uz sevis izvēlēto un izvirzīto mērķu sasniegšanu, aizstāvot citus, bet arhetipa ēnā tā ir emocionāli distancēta, aukstasinīga, nežēlīga un atriebīga pretiniece un feministe (Bolen 2020).

Speciālā artistiskuma stili pētījumā tika klasificēti pēc vingrotāju darbības formas. Par pamatu tam tika izmantoti stilu raksturojumi – jautrs, lirisks un varonīgs (Karavatska, 2002), kuri tika papildināti ar kareivīgo kā varonīgā pretstatu. Tādejādi formu raksturo pretējie pāri – jautrā / nerātņā, kareivīgā / uzbrūkošā, liriskā / nomācošā, varonīgā / atriebīgā.

Stili tika klasificēti arī pēc to atbilstības dabas stihijām, pamatojoties uz to intuitīvo uztveri (Jungs, 1996). Gaisa stihiju raksturo vieglums, jautrība, spēja pielāgoties, nepastāvīgums, brāzmainums; uguns stihiju – dinamiskums, kaislīgums, drosmīgums, agresivitāte, karstasinīgums, spītīgums; ūdens stihijai atbilst nosvērtība, pacietība, jutīgums, aizdomīgums, aizkaitināmība, ievainojamība; un zemes stihijai – uzticamība, pastāvība, praktiskums, skopums, cietsirdīgums. Rezultātā pētījumā jautrā / nerātņā darbības forma tika attiecināta uz gaisa stihiju; kareivīgā / uzbrūkošā forma atbilst uguns stihijai; liriskā / nomācošā forma tika attiecināta uz ūdens stihiju; un varonīgā / atriebīgā forma atbilst zemes stihijai.

Speciālā artistiskuma stili pētījumā tika strukturēti ar 32 stilu teorētiskā modeļa palīdzību, kas ietver 2 binārās matricas ar stilu pretējām izpausmēm, pa 16 stiliem katrā. Speciālā artistiskuma stilu aprakstīšanai un to turpmākas novērtēšanas iespējai mākslas vingrošanā par pamatu tika ņemti noteiktie artistiskuma kritēriji (Shishkovska, 2011) – muzikalitāte, horeogrāfiskums, dejiskums, tēlainība, kustību un emocionālais izteiksmīgums un virtuozitāte, kuri pētījumā tika attiecināti uz kompozīciju, tādejādi paplašinot to nozīmi. Izvēlēto kritēriju saturs tika pamatots (Pristavkina, 1984; Karpenko et al., 2009; Terekhina et al., 2014), izvēloties sekojošus raksturojumus: muzikālā pavadījuma izvēle un ieraksta veidošana; elementu atlase un individualizācija, to sadalījums kompozīcijā; deju soļu iekļaušana kompozīcijā; kompozīcijas stila izvēle; ārējā un iekšējā tēla veidošana; kompozīcijas ieceres atspoguļošana izpildījumā.

Tādejādi, muzikālā komponente tika raksturota ar muzikalitātes kritēriju, kura saturu nosaka muzikālais pavadījums un tā raksturojumi; kompozicionālo komponenti raksturo horeogrāfiskums ar elementu atlasī, individualizāciju un elementu sadalījumu kompozīcijā un dejiskuma kritērijs ar kompozīcijas muzikālā pavadījuma raksturu pasvītīrojošo deju soļu iekļaušana tajā; mākslinieciskā komponente tika raksturota ar kompozīcijas tēlainību, kura saturu veido kompozīcijas stila izvēle, tēla ārējās izpausmes un emocionālā rakstura veidošana, kā arī kustību un emocionālā izteiksmīguma kritēriji; kompozīcijas tehnisko komponenti raksturo virtuozitāte, kas paredz kompozīcijas ieceres atspoguļošanu tehniski nevainojamā izpildījumā un tās muzikālā pavadījuma noteiktā tēla veidošanu sacensību laukumā.

Vieglākai un uzskatāmākai pētījumā noteikto speciālā artistiskuma stilu uztverei tie tika ilustrēti ar mākslinieciskajiem tēliem. Rezultātā Persefones un Meitenes motīvu spilgti raksturo Princeses vai Nerātnes, kā Džuljeta Kapuleti un kā Hārlija Kvīna – arhetipa ēnas aspektā. Afrodītes un Skaistules motīvu raksturo Kinodīvas vai Laupītājas kā Džesika Rebita un Karmena. Dēmetras un Upura motīvu attēlo Saimnieces vai Karjeristes, kā Pelnrušķīte un Melnais

gulbis – arhetipa ēnas izpausmē. Artemīdas un Aizstāves motīvu raksturo Aizbildnes vai Amazones, kā Žanna d’Arka un Vara kalna saimniece.

Tādejādi pētījuma rezultātā tika izveidots teorētiskais 32 speciālā artistiskuma stilu modelis mākslas vingrošanā, kurš ietver divu stilu pretēju izpausmju bināras matricas, katrā 16 stili (1. un 2. tab.), kur katrs speciālā artistiskuma stils tika ilustrēts ar māksliniecisko tēlu emocionālā iespaida pastiprināšanai un turpmākai speciālā artistiskuma stilu novērtēšanas procesa atvieglošanai un objektivizēšanai sacensībās.

1. tabula. Speciālā artistiskuma stilu teorētiskā modeļa 16 stilu arhetipu izpausmes binārā matrica mākslas vingrošanā

Table 1 Special Artistry Style Theoretical Model’s 16 Style Archetype Manifestation Binary Matrix in Rhythmic Gymnastics

Motīvs (Arhetips) Forma	Meitene / Persefone (Gaiss)	Skaistule / Afrodīte (Uguns)	Upuris / Dēmetra (Ūdens)	Aizstāve / Artemīda (Zeme)
Jautrā (Gaiss)	Jautrā Meitene	Jautrā Skaistule	Jautrais Upuris	Jautrā Aizstāve
Kareivīgā (Uguns)	Kareivīgā Meitene	Kareivīgā Skaistule	Kareivīgais Upuris	Kareivīgā Aizstāve
Liriskā (Ūdens)	Liriskā Meitene	Liriskā Skaistule	Liriskais Upuris	Liriskā Aizstāve
Varonīgā (Zeme)	Varonīgā Meitene	Varonīgā Skaistule	Varonīgais Upuris	Varonīgā Aizstāve

Sakarā ar speciālā artistiskuma stilu ilustrējošo māksliniecisko tēlu tēmas plašumu, šajā pētījumā tika detalizēti raksturoti tikai divi spilgti speciālā artistiskuma stili – Liriskais Upuris un tam atbilstošais Baltā / Mirstošā gulbja mākslinieciskais tēls un tā pretstats – Nomācošais Upuris un tam atbilstošais Melnā gulbja tēls. Baltā / Mirstošā gulbja tēls – arhetips 1. tabulā izcelts treknrakstā. Tā prototips pētījumā ir princese Odete no P. Čaikovska baleta „Gulbju ezers”. Varone ir liriska, jutīga, maiga, pacietīga, nosvērta, uzticīga, visupiedodoša, un upurē sevi mīlestības vārdā, kas pilnā mērā raksturo Upura motīvu un Dēmetras mātišķo arhetipu un ūdens stihiju. Kompozīcijas muzikalitāti šajā stilā raksturo liriskums, jutīgums, skumjas, nomāktība, emocionālais kritums un plūstošums; kompozīcijas horeogrāfiskums tiek raksturots ar sarežģītību, kustību un pāreju plūstošumu un vijīgumu, pozu noturēšanu un maksimālu elementu amplitūdas izpausmi, un plūstošām, viļņveidīgām kustībām ar bumbu vai figurētiem un vijīgiem lentas zīmējumiem; kompozīcijas dejiskumu raksturo klasiskās dejas un plastiskā izteiksmīguma elementi; kompozīcijas tēlainību – liriskais, upurējošais un maigais tēls un maiga krāsu gamma, monohroma tērpa un priekšmeta kombinācija;

kompozīcijas kustību izteiksmīgums ir daudzkomponents un pilns ar sīkām plastiskām detaļām; kompozīcijas emocionālais izteiksmīgums tiek raksturots kā augsts, jo vingrotājai ar savu mīmiku detaļās jāattaino tēla traģiskums kompozīcijas plūstošajā un nesteidzīgajā izpildījumā; kompozīcijas virtuozitāte arī tiek atzīmēta ar paaugstinātu sarežģītības līmeni, sakarā ar ko ir pieejama tikai nobriedušām, izteiksmīgām vingrotājām ar augstu fizisko un emocionālo spēju attīstības līmeni.

2. tabula. *Speciālā artistiskuma stilu teorētiskā modeļa 16 stilu arhetipu ēnu izpausmes binārā matrica mākslas vingrošanā*

Table 2 *Special Artistry Style Theoretical Model's 16 Style Archetype Shadow Manifestation Binary Matrix in Rhythmic Gymnastics*

Motīvs (Arhetipa ēna) Forma	Meitene / Persefone (Gaiss)	Skaistule / Afrōdīte (Uguns)	Upuris / Dēmetra (Ūdens)	Aizstāve / Artemīda (Zeme)
Nerātnā (Gaiss)	Nerātnā Meitene	Nerātnā Skaistule	Nerātnais Upuris	Nerātnā Aizstāve
Uzbrūkošā (Uguns)	Uzbrūkošā Meitene	Uzbrūkošā Skaistule	Uzbrūkošais Upuris	Uzbrūkošā Aizstāve
Nomācošā (Ūdens)	Nomācošā Meitene	Nomācošā Skaistule	Nomācošais Upuris	Nomācošā Aizstāve
Atriebīgā (Zeme)	Atriebīgā Meitene	Atriebīgā Skaistule	Atriebīgais Upuris	Atriebīgā Aizstāve

Melnā gulbja tēls – Liriskā Upura arhetipa ēna Nomācošais upuris izcelts treknrakstā 2 .tabulā. Tā prototips pētījumā ir balerīna Nina Saijersa, ko attēloja aktrise Natālija Portmane Darena Aronovska filmā „Melnais gulbis”. Varone ir nomācoša, aizdomīga, psihiski ievainojama, pārlietu emocionāla un aizkustināma, kas pilnā mērā atspoguļo Upura motīva un Dēmetras cietējas arhetipa ēnu un ūdens stihiju. Kompozīcijas muzikalitāti šajā stilā raksturo dramatiskums, emocionālais kāpinājums un nomāktība, krasa noskaņojumu maiņa; kompozīcijas horeogrāfiskums tiek raksturots ar sarežģītību, dinamiskumu, biežu kustību un pāreju maiņu un ekspresiju; kompozīcijas dejiskums – ar klasiskās un modernās dejas elementiem; kompozīcijas tēlainība tiek panākta ar dramatiska, nomācoša, spēcīga un pretrunīga tēla izvēli, dramatisku un kontrastainu krāsu gammu, ar lentas dinamiskām, asām kustībām un figurētiem zīmējumiem un ar apla precīzām un plašām kustībām; kompozīcijas kustību izteiksmīgums tiek atzīmēts kā daudzšķautnains un pilns ar spilgtām, dramatiskām un emocionālām plastiskajām detaļām; kompozīcijas emocionālais izteiksmīgums tiek raksturots kā augsts, spilgts, dramatisks, jo vingrotājai ar savu mīmiku jāparāda viss tēla dramatiskums un pretrunīgums; kompozīcijas virtuozitāte arī tiek atzīmēta ar paaugstinātu līmeni un ir pieejama

tikai nobriedušu izteiksmīgu vingrotāju izpildījumam, kurām ir augsts fizisko un emocionālo spēju attīstības līmenis.

Tādejādi var secināt, ka kompozīcijas tehniskais izpildījums, vingrotājas spēja iejusties izvēlētajā mākslinieciskajā tēlā un demonstrēt to sacensībās ļauj ne tikai nodrošināt mākslas vingrošanas kā sporta veida skatāmību, emocionāli iedarbojoties uz skatītāju, bet arī nodrošina spilgtu, neaizmirstamu un vērtīgu mākslas darbu radīšanu.

Secinājumi *Conclusions*

Iegūtie pētījuma rezultāti ļauj secināt, ka mākslas vingrošanā pastāv speciālā artistiskuma stils. Pētījumā jēdzienu „speciālais artistiskums” darba autori definē kā artistisko kritēriju kopumu, kurš nosaka veiksmīgas sportiskās kompozīcijas satura izvēli un izteiksmīgu izpildījumu mākslas vingrošanas sacensībās.

Speciālā artistiskuma stili tika teorētiski noteikti balstoties uz teorētiskajiem konceptiem par pasaules uztveri caur bezapziņas prizmu, arhetipu universālumu un to bipolāro dabu, sieviešu arhetipēšanu un kustību mākslas tēlainību.

Speciālā artistiskuma stili tika klasificēti pēc vingrotāju darbības motīva, kā mākslas darba idejas, formas un atbilstības dabas stihijai sacensību kompozīcijas satura izvēlē un izpildījumā. Stilu motīvus raksturo pirmtēli, to arhetipi un arhetipu ēnas. Vingrotāju darbības formu arhetipu un to ēnu motīvos ataino pretējie stilu raksturojumi – jautra / nerātņa, kareivīga / uzbrūkoša, liriska / nomācoša, varonīga / atriebīga, kuri atbilst gaisa, uguns, ūdens un zemes dabas stihijām.

Speciālā artistiskuma stili tika strukturēti, izveidojot 32 stilu teorētisko modeļus, kas ietver divas stilu pretējo izpausmju binārās matricas pa 16 stiliem katrā, pēc formu, motīvu un stihiju skaita.

Speciālā artistiskuma stili tika aprakstīti pēc noteiktiem artistiskuma kritērijiem – kompozīcijas muzikalitāte, horeogrāfiskums un dejiskums, tēlainība, kustību un emocionālais izteiksmīgums un virtuozitāte, kur katram kritērijam tika noteikts artistiskais saturs.

Speciālā artistiskuma stili tika ilustrēti ar mākslinieciskajiem tēliem no baletiem, mūzikliem, filmām un animācijas filmām. Ar pētījumā noteikto māksliniecisko tēlu palīdzību turpmāk var tikt vērtēti vingrotāju sacensību kompozīciju speciālā artistiskuma stili.

Summary

The results of the study allow concluding that there is a style of special artistry in rhythmic gymnastics. Research authors defined the term „special artistry” as a set of artistic criteria necessary for the successful sport composition creation and expressive execution during rhythmic gymnastics competitions.

The styles of special artistry were theoretically determined based on concepts of world perception through the prism of unconscious, the universality of the archetypes and their bipolar nature, the women archetypization and the imagery of the movement art.

The special artistry styles were classified according to the gymnast action motif and form, as well as style conformity to the basic nature elements, creating and executing competitive composition. Style motifs are characterized by prototypes, their archetypes and archetype shadows. The form of gymnast action in archetypes and their shadows is represented by opposite style characteristics – joyful / pranky, lyrical / depressive, militant / attacking and heroic / vindictive, which correspond to the nature elements of Air, Fire, Water and Earth.

The styles of special artistry were structured to create a theoretical model of 32 styles, which includes two binary matrices of opposite style expressions with 16 styles in each, by number of gymnast action forms, motifs, and nature elements.

Styles of special artistry were described according to artistic criteria – musicality, choreography and dance, imagery, movement and emotional expressiveness and virtuosity of composition, where for each criterion artistic content was determined.

Styles of special artistry were illustrated by artistic characters from ballets, musicals, movies and animated movies. With the help of the artistic characters defined in the study, gymnast competitive composition special artistry styles could be evaluated in the future.

Literatūras saraksts

References

- Boerner, K., & Boyack, K.W., & Milojevich, S., & Morris, S. (2012). An Introduction to Modeling Science: Basic Model Types, Key Definitions, and a General Framework for the Comparison of Process Models. In: Scharnhorst A., Börner K., van den Besselaar P. (eds), *Models of Science Dynamics. Understanding Complex Systems. Springer, Berlin, Heidelberg*. https://doi.org/10.1007/978-3-642-23068-4_1
- Bolen, S.J. (2020). *Goddesses in Everywoman*. Moskva: Amrita-Rus.
- Borisenko, S.I. (2000). *Improving the performance skills of gymnasts based on choreographic preparation*. St.Petersburg: Lesgaft National State University of Physical Education, Sport and Health.
- Carbinatto, M.V., & Reis Furtado, L.N. (2019). Choreographic process in gymnastics for all. *Science of Gymnastics Journal, Vol.11* (Issue 3), 343-353.
- Gantcheva, G., & Borysova, Y., & Kovalenko N. (2021). Evaluation and development of artistic abilities of 7-8-year-old rhythmic gymnasts. *Science of Gymnastics Journal, Vol. 13* (Issue 1), 59-69.
- Gorbacheva, Z.S. (2000). *Development of plastic expressiveness in rhythmic gymnastics*. St.Petersburg: Lesgaft National State University of Physical Education, Sport and Health.
- Jungs, K.G. (1996). *Psihologiskie tipi*. Rīga: Zvaigzne ABC.

- Karavackaya, N.A. (2002). *Development of plastic expressiveness skills in rhythmic gymnastics*. Velikie Luki: Velikie Luki Institute of Physical Culture.
- Karpenko, L.A., & Savelyeva, L.A., & Rumba, O.G. (2009). Compositional preparation in technical aesthetical kinds of sports. *The scientific theory journal «Ucheniye zapiski»*, № 9 (55), 57-61.
- Medvedeva, Y.N. (2017). *Objectification of the technical value of the structural group elements of rhythmic gymnastics*. St.Petersburg: Lesgaft National State University of Physical Education, Sport and Health.
- Medvedeva, Y.N., & Artemyeva, Z.S., & Sakharnova, T.K., & Ilyina N.P. (2020). Ways to improve the plastic expressiveness of competitive programs in rhythmic gymnastics. *The scientific theory journal «Ucheniye zapiski»*, № 8 (186), 180-185. DOI: <https://doi.org/10.34835/issn.2308-1961.2020.8>
- Plyehanova, M.E. (1997). *Methods of objectification of the visual assessment of expressive movements in rhythmic gymnastics*. Malakhovka: Moscow State Academy of Physical Education.
- Pristavkina, M.V. (1984). *Performing style as a kind of individual style of activity (based on the materials of rhythmic gymnastics)*. Leningrad: Lesgaft State Institute of Physical Education.
- Shishkovska, M. (2011). *Assessment of the components of performing skills in rhythmic gymnastics*. St.Petersburg: Lesgaft National State University of Physical Education, Sport and Health.
- Spalva, R. (2004). *Tēls un dejas kompozīcija*. Rīga: Raka.
- Terekhina, R.N., & Kryuchek, Y.S., & Medvedeva, Y.N., & Zenovka, I.B. (2014). Modern approach to the process of competitive compositions creation in rhythmic gymnastics. *The scientific theory journal «Ucheniye zapiski»*, № 8 (114), 180-185. DOI: <https://doi.org/10.5930/issn.1994-4683.2014.08.114>
- Vinken, P.M., & Heinen, T. (2020). Perceived aesthetic features differentiating between complex artistic dance skills of varying style. *Science of Gymnastics Journal*, Vol. 12, (Issue 2), 119-133.